

Zand in de wissel

„Nederland is een relatief kleine en open economie. Een autonoom en afwijkend gedrag op belangrijke beleidsterreinen is zelfs voor grote landen onverantwoord. Voor Nederland is het desastreus. De technologische ontwikkeling en het technologiebeleid van ons land moeten kwalitatief en kwantitatief in de pas lopen met hetgeen gebeurt in de met ons concurrerende landen. Dit op straffe van een groot en structureel welvaartsverlies” 1).

Met dit credo aanvaardde dr. Wisse Dekker als voorzitter van de Tijdelijke adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid een half jaar geleden de opdracht het Nederlandse technologiebeleid te beoordelen en suggesties te doen voor de uitbouw van dat beleid. Het rapport is deze week verschenen onder de titel *Wissel tussen kennis en markt* 2). Die titel geeft al aan waar het volgens de commissie aan schort: niet aan de beschikbaarheid van technologische kennis of de aanwezigheid van afzetmogelijkheden, maar aan de omzetting van beschikbare kennis in rendabele producten. In dat traject moet het nodige verbeteren als Nederland mee wil blijven doen in de internationale technologiewedloop. Dat laatste hóeft natuurlijk niet; we kunnen ook de ogen sluiten. Maar als we dan over tien jaar wakker worden, heeft de wereld ons achter zich gelaten.

Om het proces van kennisomzetting beter te laten verlopen doet de commissie-Dekker een reeks aanbevelingen. De meeste daarvan zijn niet nieuw. Het gaat vooral om organisatorische aanpassingen om de diverse schakels in de kennisketen te verstevigen en de onderlinge aansluiting te verbeteren. Veel extra geld is daar niet voor nodig. De belangrijkste lijn is dat overal prikkels worden ingebouwd om de beschikbare kennis te gelde te maken ten behoeve van commerciële toepassing.

Veel aandacht is er voor het onderwijs. Dit moet veel marktgericht worden en sneller op veranderende behoeften inspelen. De onderwijsinstellingen moeten daarvoor zelf verantwoordelijkheid dragen. Zij moeten de ruimte krijgen om die verantwoordelijkheid waar te maken. Daarvoor is een vergroting van hun autonomie nodig, ook in financieel opzicht. Omdat kennis en kunde steeds sneller verouderen moet scholing een permanent onderdeel van het werkzame leven worden. De door de overheid gefinancierde researchinstellingen moeten eveneens marktgericht gaan werken. Voor zover zij onderzoek doen dat uit gemeenschapsgeld wordt gefinancierd moet het afgeopen zijn met de vrijheid-blijheid maar dienen zij een duidelijke 'missie' te krijgen. De organisatie van het door de overheid gefinancierde technologische onderzoek moet belangrijk worden gestroomlijnd. De R&D-inspanning in de marktsector moet worden versterkt door extra financiële stimulansen, met name via de Investeringsstimuleringsregeling (INSTIR) en het Technisch ontwikkelingskrediet (TOK). Ook voor de nationale technologieprogramma's en deelname aan Eureka-projecten moet meer geld worden uitgetrokken. Om de diffusie van kennis naar middelgrote en kleine ondernemingen te bevorderen moeten regionale innovatie-adviescentra worden opgericht die op afstand van de overheid functioneren en een particulier karakter hebben. Ten slotte moet er een nieuw adviesorgaan komen dat de hoofdlijnen van het technologiebeleid bewaakt en een professioneel functionerend 'agentschap' dat met de uitvoering van het beleid is belast.

Zal het met deze aanbevelingen lukken om Nederland in de komende vijf à tien jaar technologisch gezien in de race te houden? Om te beginnen is het van belang de aard van de huidige technologische uitdaging te onderkennen. Het gaat bij de nieuwe technologieën op het gebied van de micro-elektronica, de bio-technologie en de nieuwe materialen niet om gewone technologische vernieuwingen die in de bestaande structuren kunnen worden ingepast, maar om fundamentele doorbraken die de structuren zelf veranderen. In de literatuur worden deze aangeduid als 'basisinnovaties' die 'technologise revoluties' teweegbren-

gen. Deze basisinnovaties leiden niet alleen tot een grote stroom nieuwe producten en ingrijpende verbeteringen van bestaande producten, maar veroorzaken ook diepgaande maatschappelijke veranderingen, bij voorbeeld in de organisatie van de productie, de arbeidsverhoudingen, de wetgeving, het onderwijs e.d. De maatschappelijke aanpassing aan de nieuwe technologieën verloopt in het algemeen echter veel trager dan de technische ontwikkeling zelf en vormt in feite een rem op deze ontwikkeling. Die rem is des te sterker naarmate een samenleving minder flexibel en vernieuwingsgezind is. Het gaat bij de huidige technologische transformatie dus niet alleen om vernieuwing van het onderwijssysteem of flexibilisering van de arbeidsmarkt, maar om het bereiken van een veel grotere flexibiliteit op alle terreinen die met de organisatie van de productie te maken hebben. De vraag is of dit besef al voldoende is doorgedrongen. Wie de problemen ziet die relatief kleine veranderingen b.v. in het stelsel van sociale zekerheid of in de organisatie van overheidstaken al oproepen, vraagt zich af of het aanpassingsvermogen van de Nederlandse samenleving voldoende is om het nieuwe technologische tijdperk met de nodige voortvarendheid binnen te gaan.

De ingrijpende veranderingen waartoe de technologische ontwikkelingen leiden, vereisen in elk geval de aanwezigheid van een voldoende breed maatschappelijk draagvlak. Om de acceptatie van technologische vernieuwingen te vergroten wijst de commissie-Dekker op de noodzaak van overleg met de betrokkenen (vakorganisaties, ondernemingsraden), intensieve voorlichting over wetenschap en techniek en technologisch aspectenonderzoek om de maatschappelijke consequenties van technologische ontwikkelingen zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Toch blijft de maatschappelijke inbedding van de technologische ontwikkeling in het rapport van de commissie een ondergeschoven kindje. Het rapport is sterk geïnspireerd door de belangen van ondernemingen die in de technologiewedloop bij moeten blijven. Voor een deel lopen die belangen parallel met bredere maatschappelijke belangen, maar men mag er niet bij voorbaat van uitgaan dat hier geen tegengestelde opvattingen zullen opdoemen. De maatschappelijke acceptatie van nieuwe technologieën zou daardoor kunnen afnemen. En daarmee Nederlands snelheid in de internationale technologiewedloop. In dit verband is het interessant te verwijzen naar Zweden, waar het technologiebeleid is ingebed in een veel breder sociaal beleid.

Binnen deze beperkingen zijn de aanbevelingen van de commissie-Dekker niet slecht. Zij sluiten in het algemeen behoorlijk aan bij wat men uit de theoretische literatuur over technologiebeleid kan leren en bij de praktische ervaring die elders is opgedaan. Helaas blijft het rapport echter nogal vaag over de praktische uitwerking van de aanbevelingen, en over de inpassing van de organisatorische veranderingen in de bestaande organisatiestructuur van het technologiebeleid. De Schumpeteriaanse notie van technologische vernieuwing als een proces van 'creatieve destructie' zal ook van toepassing moeten zijn op de wildgroei van organisaties die het technologietraject heeft overwoekerd. Organisaties die overbodig zijn geworden vertonen in het algemeen echter weinig neiging zich zelf op te heffen. Het gevaar dreigt dat zij achterblijven als zand in de wissel tussen kennis en markt.

L. van der Geest

1) *Economische Zaken*, Mededelingen van het Ministerie van Economische Zaken, nr. 21, 14 november 1986.

2) Adviescommissie voor de uitbouw van het technologiebeleid, *Wissel tussen kennis en markt*, 's-Gravenhage, april 1987.